

İMAM HATİP LİSELERİNDEN BEKLENTİLER* EXPECTATIONS OF İMAM HATİP HIGH SCHOOL

Fatih ÇINAR**

Öz

Kurulduğu günden günümüze kadar İmam Hatip Liseleri amaçları, yapısı, programları, öğrencileri ve mezunları açısından genel eğitim içerisinde en çok tartışılan kurumlardan biri olmuştur. Tüm bu tartışmalara ve yaşadığı gelişmelere rağmen bazen kapanma noktasına gelse de okul ve öğrenci sayısı itibarıyla artış göstermiş ve halkın dini hassasiyetlerinin karşılandığı bir kurum olarak tercihlerinde ilk sıralarda yer almıştır. Bu çalışmada da İmam Hatip Liselerinde öğrenim görmeyi tercih eden kişilerin tercih nedenlerinin ve bu kurumlardan beklentilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 5 farklı lisede öğrenim gören 489 İmam Hatip Lisesi öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin tercih nedenleri arasında öncelikli olarak iyi bir dini eğitimi alma isteğinin, puan yetersizliğinin, bu okullara duyulan güvenin, aile yönlendirmesinin ve bu okulların olumlu imajının etkili olduğu tespit edildi. Öğrencilerin öncelikli beklentilerinin ise sosyal etkinliklerin artırılması, üniversite sınavına hazırlık eğitimlerinin artırılması, meslek derslerinin yoğunluğunun azaltılması, ders içerikleri güncellenmesi, öğretmenlerin öğrenciler ile etkili iletişim kurması olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar, öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tercih etmelerinde geçmişte de var olan faktörlerin günümüzde de geçerliliğini koruduğunu; kendi tercihi veya dışında bu okullara gelmiş de olsa öğrencilerin beklentilerinde bu okulları mesleki bir din eğitimi kurumu olarak görmekten daha çok yükseköğretime hazırlayan bir kurum olarak görmelerinin daha çok etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Din Eğitimi, İmam Hatip Liseleri, Ortaöğretim, Din Eğitimi, Tercih Süreçleri, Beklentiler.

Abstact

İmam Hatip High Schools have been one of the most discussed institutions in terms of objectives, structure, programs, students and graduates in general education since its foundation. Despite all these discussions and developments, increased by number of schools and students of this schools that meets the religious education needs of the people and ranks first in the school preferences. In this study, it is aimed to determine the reasons of preference of people who prefer to study in İmam Hatip High Schools and their expectations from these institutions. Quantitative data collection techniques were used in the study. The sample of the study consists of 489 İmam Hatip High School students studying at 5 different high schools. At the end of the study, it was determined that it was effective in selecting students of this school firstly to get a good religious education, trust in these schools, lack of points, family orientation / pressure and the positive image of these schools. Students' expectations from these schools are as follows. increasing social activities and preparation fort he university exam, reducing the intensity of vocational courses, updating course contents, effective communication of teachers with students. According to the findings students at these schools think that İmam Hatip High Schools are not vocational religious schools, evaluate as the schools that prepare them for university.

Keywords: Vocational Religious Education, Religious Vocational High Schools, Secondary Education, Religious Education, Preference Processes, Expectations.

1.GİRİŞ

Din bireyin kişiliğini oluşturan düşünce, tutum ve davranışları etkileyen, varoluşunu ve hayatını anlamlandıran bir olgudur. Bu olgunun bazen kendiliğinden bazen de kasıtlı bir kültürleme sürecinde gerçekleşiyor olması, dinin ferdi olduğu kadar sosyal bir olgu olduğunu ortaya koymakta ve etkileşimlere dayanan bu süreçte çevresel faktörlerin etkisini arttırmaktadır. Bu sürecin bireyde sağlıklı oluşması, gerek bireyin ruhsal gelişimi gerekse toplumun refahı için oldukça önemlidir. Bu nedenle bireyin dini gelişiminde etkileşim içerisinde bulunduğu kişi ve kurumların bu konuda bilinçli ve duyarlı olması ve buna uygun davranması gerekmektedir. Bu da sürecin sonuçları itibari ile geliş güzel tesadüfi bilgi ve yöntemlerle sürdürülmeyeceğini göstermektedir. Din konusunda bireyleri aydınlatmak, din hizmetlerinin yürütülmesinde onlara rehberlik etmek gibi çok önemli bir görev ve sorumluluklar üstelenen din görevlileri de bireyin dini gelişiminde etkileşim kurduğu kişiler arasındadır. Bu kişilerin yetiştirildiği mesleki din eğitimi kurumlarından biri olan İmam Hatip Liseleri (İHL) de böyle bir amaçtan hareketle kurulmuştur.

İHL'nin ilk nüvesi, imam ve hatip yetiştirmek üzere 1913'te açılan Medrese-tü'l-Eimme ve'l-Huteba ve vâiz yetiştirmek amacıyla 28 Aralık 1912'de açılan Medre-setü'l-Vâizin'dir. Bu kurumlar 1919 yılında

* Bu makale 9-11 Kasım 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2. Uluslararası Din Eğitimi Kongresi'nde sözlü sunumu yapılan, fakat yayınlanmayan "İmam Hatip Liselerinin Tercih Edilme Nedenleri" başlıklı bildirinin gözden geçirilerek düzenlenmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, fatihcinar@sdu.edu.tr, orcid.org/ 0000-0002-0216-3714.

birleştirilerek “Medresetü’l İrşad” adını almış ve tevhidi tedrisat kanununun yürürlüğe girmesine kadar mesleki din eğitimi veren örgün din eğitimi kurumu olarak varlığını sürdürmüştür. Osmanlı’nın birçok cephede savaşın içinde olması ve öğrencilerin fiilen askere alınıp cephelere sevk edilmesi; 1910,1914 ve 1917 yıllarında genel öğretim yaptırılan medreseler için üç ayrı Islah Nizamnamesi hazırlanıp yürürlüğe konulması bu kurumların yeterince ilgi görmemelerinin nedenleri olmuştur (Öcal, 2015, 66).

Mektep ve medrese ikiliğini ortadan kaldırmayı amaçlayan ve eğitim öğretimin tek bir noktada birleştirilmesi olarak yorumlanan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile birlikte 479 medrese kapatılarak Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Tamamı yedi maddeden Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. Maddesi¹ gereğince de 29 farklı yerde İmam ve Hatip Mektepleri kurulmuştur. Öğrenim süreleri dört yıl olan bu kurumların öğrencileri de kapatılan medreselerdeki öğrencilerin bu okullara lağvedilmesiyle temin edilmiştir. İlk kurulduklarında öğrenci sayıları yüksek iken her geçen gün düşüş yaşanmıştır. Zamanla okul sayılarında az miktarda artış olsa da bazıları açıldıktan hemen sonra bazıları da birkaç yıl sonra kapanmıştır. Bu kurumlar içerisinde varlığını en uzun sürdürebilen İstanbul ve Kütahya İmam ve Hatip Mektepleri de diğer mektepler gibi öğrenci bulamadığı nedeniyle 1930 yılında kapanmışlardır. Bu kurumların lise kısmının açılmayarak üst öğrenim imkanının kısıtlanmış olması, 1927’de Şuray-ı Devlet kararıyla din hizmetlerinin devlet memuriyetinden çıkarılarak istihdam probleminin oluşturulması, öğrenci ve öğretmenlerine yönelik sosyal baskı kurulması gibi nedenler bu kurumların öğrenci yetersizliği nedeniyle kapatılmasının asıl gerekçeleri olmuştur (Öcal, 2015, 69). Bundan sonra 1930 ve 1950 yılları arasında Türkiye’de örgün eğitimde din eğitimi veren kurumlar olmadığı gibi, din dersleri de yer bulamamıştır. Türkiye’de din eğitiminin geleneksel ve yetersiz bilgiye sahip ailelere ve kişilere bırakılmasına neden olan bu sürecin gerekçesi olarak ise Tevhidi Tedrisat dayanak gösterilmiş ve mesleki din eğitimi veren kurumlarının laik devlet anlayışına aykırı olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir (Buyrukçu, 1995, 82-83).

Bilgin bu dönemi şu şekilde açıklamıştır (Bilgin, 2001, 44).

“Din Devlet işlerine karıştırılmıyordu, fakat Devlet din işlerine kısmen de olsa karışabiliyordu. Namazda okunan sure ve duaların Türkçeleşmesi için girişimlerde bulunuldu, ezanın Türkçe okunmasında ise ısrar edildi. Ezanı Arapça okuyanların cezalandırılacağı hakkında kanun çıkarıldı, fakat başarılı olunamadı. Laiklik tek yanlı işletiliyor, devlet ibadetin diline karışıyor, şikayetleri ile tepkiler büyüdü. Çok partili döneme geçişten itibaren (1950) bu gibi yasaklayıcı kanunlar TBMM’de oy birliği ile kaldırıldı.”

Türkiye’de çok partili hayata geçiş(1946), beraberinde bu ve benzeri birçok problemin yüksek sesle dile getirilmesine imkan vermiştir. Cumhuriyetin kurulduğu andan itibaren ideolojik yaklaşımlar bağlamında politikanın öbeğinde olan İHL, kazanılan bu imkân sayesinde hem gündemde kendine yer bulmuş hem de çeşitli partilerin siyasi malzemesi olmuş, en önemli vaatleri arasına girmiştir. Bunun altında yatan en önemli gerekçelerden birisi de dinin bireysel bir ihtiyaç olduğu kadar toplumsal bütünlüğü sağlayan olgu olmasıdır. Bir anlamda ihtiyaç, politikaların belirleyicisi olmuş, diğer anlamda siyaset ihtiyacı fırsata dönüştürmüştür denilebilir. Her ne şekilde olursa olsun gelişmeler, ülkemizde mesleki din eğitimi birikimi ve geleceği açısından sevindirici olmuştur.

Yaşanan demokratik gelişmeler sonucunda ilk olarak 1948 yılında 10 ilde Milli Bakanlığına bağlı İmam Hatip kursları açılmıştır. Açılan bu kursların yetersiz gelmesinden hareketle 1951 yılında yaklaşık 21 yıllık aranın ardından 13.10.1951 tarih ve 601 sayılı müdürler komisyonu kararıyla Ankara Kayseri, Konya, İstanbul, Maraş, Isparta ve Adana olmak üzere 7 farklı ilde ilkökula dayalı, iki aşamalı (4+3) 7 yıl süreli İmam Hatip Okulları açılmıştır(Dinçer, 1998, 89-97). Bu okullar, 1971 yılına kadar mevcut statülerini korumuş, 4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı Talim Terbiye dairesi kararı ile orta kısmı kapatılarak ortaokula dayalı 4 yıllık mesleki liseleri haline dönüştürülmüşlerdir. Bu sürede İmam Hatip Okulları gerek okul gerekse öğrenci sayıları açısından önemli oranlarda niceliksel artışlar göstermişlerdir. Bu kurumların kuruluş amacı açısından dönüm noktası diyebileceğimiz bir gelişmede 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi ile gerçekleşmiştir. İlgili kanun gereğince İmam Hatip Okullarının adı İmam Hatip Liseleri olarak değiştirilmiş ve bu kurumlarda hem mesleğe hem de yükseköğrenime hazırlayan programların uygulanmasına geçilmiştir. Böylece mezunları (sosyal bölümlerle sınırlı da olsa) üniversiteye gitmeye hak kazanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin ardındaki en önemli nedenlerden birisi bu okulları tercih eden öğrenci sayısındaki artışlar ve öğrencilerin tercih nedenleri olmuştur.

Yasa gereğince lise muadili sayılan bu okullardan mezun olanların mesleki bilgiler açısından yetersiz olduğu anlaşılınca İmam Hatip liselerinin orta kısımlarına mesleğe hazırlayıcı seçmeli zorunlu dersler konularak 7 yıllık yapısı korunmaya çalışılmıştır (Çınar, 2013, 184). İHL mezunlarının, üniversitelerin tüm

¹ Madde 4 “Maarif Vekaleti,Yüksek diniyyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darulfünün da bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hizmet-ı diniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi içinde ayrı mektepler küşat edecektir.”

bölümlerine gidebilmesi için gerekli olan yasal zemin 16.06.1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla Millî Eğitim Temel Kanununun 31. Maddesi ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan değişiklikle mezunlarının üniversitelerde istediği bölüme gidebilmesinin yasal zemini oluşturulmuştur (Koç, 2000, 301).

İHL ile ilgili önemli bir gelişme de ilki 4 Ekim 1985 tarihinde İstanbul Beykoz'da olmak üzere Anadolu İmam-Hatip Liselerinin ve çok programlı liselerde İHL'nin açılmış olmasıdır. "Almanya'daki işçi çocuklarının Türkiye'ye getirilip, Alman diliyle din eğitimi ve öğretimi yaptırıp, oradaki işçilerimize din görevlisi olarak gönderilmesi düşüncesiyle açılan Anadolu İHL'ye sonraki yıllarda oradan öğrenci ilgisinin azalması üzerine Türkiyeli öğrenciler alınmıştır. Sonraki yıllarda bu okulların üniversiteye giriş sınavında Türkiye birincilerini, ikincilerini çıkarması, herkesin dikkatini bu okul üzerinde toplamıştır". Bu başarılar bu okullara soğuk bakan kesimler dahil farklı kesimlerden insanların çocuklarının İHL'yi tercih etmesinde önemli bir faktör olmuştur (Öcal, 2015, 89).

1996-1997 öğretim yılı itibarıyla İHL'lerin genel toplamı şöyle olmuştur:

İHL sayısı 464, Çok Programlı Liseler çatısı altında İHL sayısı 39, bağımsız müdürlük halindeki Anadolu İHL sayısı 7, İHL müdürlüklerinin bünyesinde eğitim ve öğretime devam eden Anadolu İHL sayısı 100'dür. Böylece 45 yıllık sürede 7 okulla başlayan İHL toplamda 610'a ulaşmıştır (Öcal, 2015, 94).

Kurulduğu günden itibaren kuruluş gerekçeleri, yapısı, öğretim programları, öğrencileri, mezunları açısından ideolojik yaklaşımların çerçevesinde tartışmaların gündeminde olan İHL artan okul ve öğrenci sayısı ile daha çok dikkat çekmiş ve ülkenin politikalarının belirleyicisi olmuştur. Bu bağlamda 16 Ağustos 1997 tarihinde kabul edilen ve kamuoyunca "8 yıllık kesintisiz eğitim yasası" olarak bilinen Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yapılan değişiklikle, bağımsız ortaokullar, mesleki ve teknik eğitim okullarının ve İmam Hatip Liselerinin orta kısımları kapatılarak, buralara öğrenci alımı durdurulmuştur. Buna bağlı olarak İHL'nin programlarında da değişikliğe gidilmiş ve Arapça ve Kuran'ı Kerim ağırlıklı olmak üzere hazırlık döneminden sonra üç yıllık mesleki bir lise haline dönüştürülmüştür (Çınar, 2013, 197; Buyrukçu, 2001, 49; Buyrukçu, 2007, 55). Aynı tarihlerde yaşanan bir diğer gelişmede Mesleki ve Teknik liselerin yükseköğretime giriş statülerinin değiştirilerek üniversiteye giriş sınavında alan sınırlamasının getirilmiş olması ve alanı dışında bir yükseköğretim programını tercih eden meslek lisesi dolayısıyla İHL mezunlarının orta öğretim başarı puanlarının düşük katsayı ile çarpılarak hesaplanacak olmasıdır. Böylece İHL mezunlarına İlahiyat Fakültesi dışında ancak yüksek bir puanla sınırlı sayıda bölümü tercih edebilme imkânı getirilmiştir (Koç, 2000, 316; Çınar, 2013, 197). Bu yıllarda "İHL'nin lise kısmında öğrenim gören öğrencilerin -sırf üniversitelere girişlerini engellemek için- başka liselere geçişleri de engellenmiştir. İHL'nden tasdiknamesini alarak müracaat eden öğrencileri her türlü riski göze alarak kendi okuluna kabul eden liselerin yöneticileri ise soruşturmaya tabi tutularak cezalandırılmış, hatta müdürlük görevine son verilenler bile olduğu o dönem basınına haber konusu olmuştur" (Öcal, 2015, 99).

Yaşanan bu gelişmeler, İHL'ye olan ilgiyi azaltmakla kalmamış, mesleki din eğitiminin lise boyutunun geleceğini de sıkıntıya sokmuştur. Sonraki yıllarda bazı okullar öğrenci bulamadığı için kendiliğinden kapanmış (67 okul), bazıları da fedakar müdür ve öğretmenlerle onlara maddi-manevi her türlü desteği sağlayan halkın çabalarıyla az sayıda öğrenci ile de olsa açık kalabilmek farklı yollara başvurarak eğitime ve öğretime devam etmeye çalışmışlardır (Öcal, 2015, 99; Buyrukçu, 2007, 56).

İHL'nin katsayı ve ortaokul problemi ve İHL'ye gönül vermiş kişilerin ayakta kalma mücadelesi uzun yıllar devam etmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarının 3. döneminde bu problemlerin çözümü için köklü adımlar atılmıştır. Bunlardan ilki 2009 yılında başlayan ama yasal süreçler nedeniyle 2010 yılında hayat bulan YÖK'ün meslek liselerini ve İHL'yi ilgilendiren katsayı problemini ortadan kaldırma kararıdır. Buna göre tüm mesleki ve teknik lise mezunları genel lise mezunlarıyla eşit şartlarda sınava girme imkanına kavuşmuş ve dilediği fakülteyi tercih edebilmiştir. Diğer adım ise 11 Nisan 2012 tarihli resmi gazetede yayınlanan 6287 sayılı İlköğretim Ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ülkemizde 8 yıllık kesintisiz eğitiminden vazgeçilerek zorunlu ama kademeli 12 yıla dayalı eğitim (4+4+4) uygulamasına geçilmiş olmasıdır. Buna göre eğitim 4 yıl ilköğretim, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise olacak şekilde kademelendirilmiştir. 6287 sayılı kanunun 1739 sayılı Kanunun 25. maddesini yeniden düzenleyerek İHL'ye ortaokul açma imkânı veren maddesi şu şekildedir:

"İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilköğretim ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçmeli dersler oluşturulur. Ortaokul ve liselerde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir."

Katsayı ve ortaokul probleminin çözülmesi ile birlikte ülkemizde İHL'nin okul ve öğrenci sayılarında ki artış hızla devam etmiştir.² Okullara duyulan ilgiyi ve tercih edilebilirliğini daha çok arttırmak, zeki ve yetenekli öğrencilerin bu okullardan da yetişmesini sağlayabilmek için 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibari ile farklı programları uygulayan Proje İHL açılmıştır. Proje okullarının belirlenmesi ve Bakan tarafından onaylanması, bu okul ve kurumlara yapılacak öğretmen atamaları, yönetici görevlendirmeleri ile bu kapsamda tanımlanan proje okullarının bünyesindeki ortaokullara öğrenci seçilmesine ilişkin usul ve esaslar 1 Eylül 2016 tarih ve 29818 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği" kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Yüksek dini tahsil yapmış kişilerin ve nitelikli imam hatiplerin yetişmesi amacıyla açılmış olan İmam Hatip Liseleri, kuruluşundan günümüze kadar çok yoğun bir ilgi görmüştür. Kuruluş gayesinin ötesinde gerek ailelerin çocuklarını daha iyi bir din eğitim almaları için bu kurumları tercih etmeleri gerekse de bu kurumların yapısı itibari ile meşrutiyeti üzerinde yapılan tartışmaların siyaset ve ideoloji açısından başvuru kaynağı olarak görülmesi bu ilginin artmasına neden olan önemli faktörlerden bazılarıdır. İmam Hatip Liseleri, karşılaştığı bu yoğun ilgi neticesinde de amaçlarını gerçekleştirme düzeyi ve buna bağlı olarak bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısındaki artış, mezunlarının istihdamı ve mesleğe yönelme durumları gibi nedenlerden dolayı her daim hakkında en çok tartışılan kurum olarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle öğrenci sayısındaki artışın amacına oranla çok fazla olduğu ve mezunlarının amacında belirtilen mesleğe yönelmedikleri ve bu kurumların kuruluş gayesinden uzaklaştığı şeklinde tartışmalar, bu süreçte İmam Hatip Liselerini kesintisiz eğitim ve kat sayı problemi gibi uygulamalarla yüzleşmek durumunda bırakmıştır. Geçirdiği tüm aşamalar, zorluklar ve yaşadığı tüm tartışmalara rağmen bu kurumlar, özellikle muhafazakâr kişilerin desteği ve ilgisi ile ayakta kalmış ve çocukların öğrenimlerindeki öncelikli tercihleri arasında yer almıştır. Bu araştırmada öğrencilerin bu okulları seçmelerinde etkili olan nedenlerin ve bu okullardan beklentilerinin neler olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Buradan hareketle araştırmanın problemi de İmam Hatip Liselerinin tercih edilme nedenleri ve beklentileri nelerdir? şeklinde oluşturulmuştur.

2.YÖNTEM

Betimsel tarama modelinin benimsendiği bu araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı oluşturulurken literatürde konu ile ilgili yapılmış araştırmalardan yararlanılmıştır (Korkmaz 2015). Veri toplama aracı kişisel bilgiler, öğrencilerin tercihlerini ve beklentilerini belirlemeyi hedefleyen sorulardan oluşmaktadır. Isparta ilinde farklı İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören 489 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğrenim gördükleri okullardan biri proje okulu olmakla birlikte ikisi sınavla öğrenci alan, birisi kız diğeri de erkek ve sonuncusu da karma eğitim veren imam hatip lisesidir

Örneklem grubun olgusal durumu aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Örneklem grubun cinsiyete göre dağılımı

	Frekans	Yüzde
Kız	271	55,4
Erkek	218	44,6
	489	100

Katılımcıların %55,4'ü kız, % 44,6'sı ise erkeklerden oluşmuştur. Örneklemin dağılımında cinsiyetin birbirine yakın bir oranda olmasına özen gösterilmiştir. MEB 2017-2018 istatistiklerine göre de İHL'de toplam öğrenci sayısının %55,47'sini kız öğrenciler, %44,53'ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 2: Örneklem grubun sınıf seviyesine göre dağılımı

	Frekans	Yüzde
9. sınıf	87	17,8
10. sınıf	247	50,5
11. sınıf	60	12,3
12. sınıf	89	18,2
Cevapsız	6	1,2
	489	100

² MEB'in 2107/2018 istatistiki verilerine göre İHL'de (1605 okul) öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 627503 iken; bu öğrencilerin 279 445'i erkek ve 348058'i kızlardan oluşmaktadır. İmam Hatip ortaokullarında ise 3286 okulda öğrenim gören toplamda 723108 kişinin 340401'i erkek, 382707'si kızlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların sınıf seviyesine göre dağılımı 9. sınıf %17,8, 10. sınıf %50,5, 11. sınıf %12,3 ve 12. sınıf %18,2'dir. Soruyu cevapsız bırakanların oranı ise %1,2'dir. Öğrencilerin tercih nedenlerini ve beklentilerini doğru tespit edebilmek amacıyla, tercih sürecinden çok fazla zaman geçmemiş, beklentilerini tespit edebilmek amacıyla da okulda belirli bir süre geçirmiş olması dikkate alınmıştır. 10. Sınıflardaki yoğunluğun yüksek olmasının nedeni bundan kaynaklanmaktadır.

3. BULGULAR

Tablo 3: Örneklem grubun yakın çevresinde İHL mezunu olma durumuna göre dağılımı

	Frekans	Yüzde
Yok	192	39,3
Var	267	54,6
Cevapsız	30	6,1
	489	100

Örneklem grubunun "Aile veya Yakın Akraba Çevresinde İHL Mezunları var mı?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımının verildiği tabloya göre; öğrencilerin %54,6'sının yakın çevresinde İHL mezunu varken, %39,3'ünde ise İHL mezunu bulunmamaktadır. Katılımcıların 6,1'i ise soruya cevap vermemiştir. Yakın çevresinde İHL mezunu olanların dağılımı oldukça yüksektir. Bu oran öğrencilerin İHL tercihlerinde yakın çevresinin etkili olabileceğini göstermektedir. Nitekim yakın çevresinde İHL mezunu bulunma/bulunmama durumu ile İHL tercihi etkili kişiyi çapraz tablolarda incelediğimizde de yakın çevresinde İHL mezunu olanların aile ve kendimin ortak kararı oranlarının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Korkmaz (2015) tarafından yapılmış araştırmada da katılımcı öğrencilerin yakınları arasında %61,9'unun yakınları içerisinde İHL mezunu varken, %36,2'sinin yakın çevresinde İHL mezunu bulunmadığı tespit edilmiştir. İki araştırmada da elde edilen bulgular benzerlik göstermektedir.

Tablo 4: Örneklem grubunun İHL'den memnuniyet durumu ile ilgili dağılımı

	Frekans	Yüzde
Katılıyorum	180	36,8
Kararsızım	188	38,4
Katılmıyorum	106	21,7
Cevapsız	15	3,1
	489	100

Örneklem grubundaki öğrencilerin "iyi ki İHL'ye gelmişim" ifadesine %36,2'sinin katılıyorum, %38,4'ünün kararsızım, %21,7'sinin katılmıyorum yönünde cevap verdiği görülmüştür. 155 kişi ise herhangi bir seçeneği işaretlememiştir. Katılanların oranlarının sadece %36,8'de kalmış olması İHL liselerinin değerlendirilmesinde/geliştirilmesinde dikkate alınması gereken bir bulgudur. Kararsız ve katılmıyorum seçeneğini işaretleyenleri bir arada değerlendirdiğimizde bu oran oldukça yüksektir. Öğrencilerin memnuniyet durumlarını cinsiyetlerine göre karşılaştırdığımızda erkek öğrencilerin kızlara oranla daha yüksek oranda memnun oldukları belirlenmiştir. Tercihinde etkili olan kişi ile memnuniyet durumu arasında çapraz tabloları incelediğimizde de İHL'yi kendi isteği ile gelen öğrencilerin okuldan memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğu, ailesinin isteği ile veya başka nedenlerle İHL'yi tercih eden öğrencilerin memnuniyet düzeyinin düşük olduğu; ailesi ile ortak karar alarak tercih eden öğrencilerin ise kararsızlık düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.

Bir araştırmada İHL öğrencilerinin yaklaşık % 61'i bu okulu okumaktan dolayı memnun olduklarını belirtmiştir. Memnuniyetlerinde öne çıkan unsurlar ise iyi bir din eğitimi aldıkları, diğer dersler ile meslek derslerini bir arada bilmeleri, başörtüsü serbestliği, namaz kılabilme gibi ortamın getirdiği avantajlar öne çıkmıştır. Kararsızlar ile birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların %40'ının memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Başka bir soruda öğrencilerin sadece %53,5'i "imkânım olsa tekrar tercih ederdim" şeklinde görüş bildirmiştir. Yine bu araştırmada 9. Sınıfların, isteyerek gelenlerin, yönlendirme olmadan gelenlerin ve okul hakkında araştırma yapanların memnuniyet düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bulgularda cinsiyete göre bir farklılık görülmemiştir (Korkmaz, 2015, 584-593). Anadolu İHL'de öğrenim gören öğrenciler üzerine yapılmış bir araştırmada da öğrencilerin okula ilişkin tutumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Çetin 2017). Cebeci'nin 90'lı yıllarda yapmış olduğu araştırmada ise öğrencilerin İHL'den memnuniyet düzeyleri (%90) oldukça yüksek bulunmuştur (Cebeci 1995).

Bu araştırmadaki bulguları ve diğer araştırmalarının sonuçlarını bir arada değerlendirdiğimizde; öğrencilerin İHL'ye yönelik bakış açılarının olumlu ve motivasyonlarının yüksek olması için, öğrencilerin

İHL hakkında bilgi düzeylerinin artırılarak bu okullara isteyerek gelmelerinin sağlanması ve okullardan beklentilerine yönelik destekleyici faaliyetlerin düzenlenmesi gerekmektedir denilebilir.

Tablo 5: Lisansta öncelikli olarak İlahiyatı tercih etme durumuna göre dağılımları

	Frekans	Yüzde
Katılıyorum	53	10,8
Kararsızım	104	21,3
Katılmıyorum	311	63,6
Üniversiteyi düşünmüyorum	15	3,1
Cevapsız	6	1,2
	489	100

Öğrencilerin “Mezun olunca öncelikli tercihim İlahiyat Fakültesi olacaktır” ifadesine katılma durumlarına göre dağılımlarının verildiği tabloyu incelediğimizde; katılımcılardan sadece %10,8’inin öncelikli tercihleri arasında İlahiyat Fakültesinin yer alacağını belirledik. Grubun yaklaşık %64’ü İlahiyat dışında farklı bir fakülteyi tercih edeceğini belirtirken, %21’i de kararsız olduğunu ifade etmiştir. İlahiyat fakültesine gitmeyi düşünmeyenlerin oranlarını cinsiyete göre karşılaştırdığımızda kızların oranının daha fazla olduğu görülmüştür. Sınıf seviyesi yükseldikçe ilahiyatı tercih etmeme oranlarında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Korkmaz’ın araştırmasında da İHL öğrencilerinin okulu tercihlerinde yüksek din eğitimi kurumlarının (ilahiyat) öncelikli olmadığı belirlenmiştir (2015, 599). Kat sayı probleminin yaşandığı dönemde yapılmış bir araştırmada da öğrencilerinin büyük bir kısmının üniversite okumak istediği ve büyük çoğunluğunun kat sayı problemi nedeniyle yüksek din eğitimi tercih edeceği tespit edilmiştir (Karateke 2010).

Tablo 6: Öğrencilerin çalışmak istediği alana göre dağılımı

	Frekans	Yüzde
Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ile ilgili görevlerde	50	10,2
Milli eğitimde DKAB veya İHL meslek dersi öğretmeni olarak	43	8,8
Diğer meslekler	374	76,5
Cevapsız	22	4,5
	489	100

Araştırmaya katılan lise öğrencilerine ileride hangi mesleği yapmayı tercih ettikleri ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların %10,2’si Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ki mesleklerde, %8,8’i ise Milli Eğitimde DKAB veya İHL meslek dersi öğretmeni olarak çalışmak istediğini ifade etmiştir. Başka bir mesleği tercih edenlerin oranı ise %76,5’tir. Bu oranlar, katılımcıların ilahiyat fakültesini tercih etmeye yönelik oranlarına benzerlik göstermektedir. Bulgular, İHL’yi tercih eden kişilerin öncelikli tercihinin din görevlisi olmak olmadığı ve bu okulları mesleğe hazırlayıcı bir eğitim kurumu olarak görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ki mesleklerde çalışmayı tercih edenler içinde erkek öğrencilerin oranının kızlara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde DKAB veya meslek dersi olmak isteyenlerde erkeklerin oranı daha yüksek çıkmıştır. Buna göre erkek öğrencilerin İHL’ye daha çok din eğitimi ile görevlerde çalışabilmek amacıyla geldiği söylenebilir.

İHL öğrencilerinin tercih nedenleri üzerine yapılmış bir araştırmada öğrencilerin %20,5’inin DİB’le ilgili görevlerde çalışmayı düşündüğü tespit edilmiştir (Korkmaz 2005). TESEV’in araştırmasında da İHL’li öğrenciler içinde, din görevlisi olmayı düşünenlerin sayısı oldukça düşük çıkmıştır (Bozan, 2007, 33). Nitekim çocuklarını bu okullara gönderen velilerin büyük bir çoğunluğu da çocuklarının iyi bir din eğitimi almasını istemekte fakat öncelikli olarak din görevlisi olmasını istememektedir (Dündar 2008). Kuşçu’nun araştırmasında benzer bulgulara ulaşılmıştır. İlgili araştırmada katılımcı velilerin çoğunluğunun (%84) çocuklarının din görevlisi olmasını istemediği, öncelikli olarak eğitim ve sağlık alanında çalışmalarını tercih ettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı (%16) çocuğunun din görevlisi olmasını istemektedir (Kuşçu 2016). Bulgular, hem öğrencilerde hem de velilerde benzer bir yaklaşımın olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Okul hakkında önceden bilgi sahibi olma düzeyi

	Frekans	Yüzde
Katılıyorum	136	27,8
Kısmen vardı	241	49,3
Katılmıyorum	101	20,7
Cevapsız	11	2,2
	489	100

Tabloda görüldüğü üzere öğrencilerin İHL'ye gelmeden önce okulun amaçları, programları, eğitim ortamları vb. konularda bilgisi olanların oranı 27,8, kısmen olanların oranı ise 49,3, herhangi bir bilgisi olmayanların oranı ise 20,7'dir. Buna göre İHL'yi tercih eden öğrencilerin çoğunluğunun okul hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadığı, tercihlerinde daha çok okul dışı nedenlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Cinsiyete göre bilgi sahibi olma karşılaştırıldığında kız öğrencilerin evet oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Korkmaz (2015) tarafından yapılmış araştırmada da İHL'ye gelmeden önce kesin bilgi sahibi olanların oranı %25,5, kısmen bilgi sahibi olanların oranları ise %35,2 çıkmıştır. Araştırmada öğrencilerin İHL hakkında en fazla ailelerinden bilgi edindikleri ve okulu tercih etmelerinde çevrenin yönlendirmesinin %77,2 olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma ile bulguları karşılaştırdığımızda geçen süre içerisinde İHL'nin toplumda tanınırlığının arttığını söyleyebiliriz.

Tablo 8: Tercihinde etkili olan kişi

	Frekans	Yüzde
Kendi isteğimle geldim	105	21,5
Ailemin isteği ile geldim	157	32,1
Ailem ve benim ortak kararımız	141	28,8
Diğer	50	10,2
Cevapsız	36	7,4
	489	100

Katılımcıların İHL'yi tercih etmesinde kimin etkili olduğunu tespit edebilmek için veri toplama aracı olarak buna yönelik bir soruya yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların tercihlerinde %21,5'inin kendi isteklerinin, %32,1'inin tercihlerinde ailesinin, %28,8'inin tercihlerinde ise ailesi ve kendisinin ortak kararının etkili olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte katılımcıların %10,2'si ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini belirtenler, genel olarak puan yetersizliğinden İHL'yi tercih ettiğini ifade etmişlerdir. Kendi isteği ile ve ailesinin ve kendisinin ortak kararı ile gelenlerin oranlarını bir arada değerlendirdiğimizde bu oran %50,3 olmaktadır. Katılımcıların yarısına yakını olumlu cevap vermemiş gözükmektedir. Oran İHL'nin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi ve öğrencilerin beklentilerine karşılayabilmesi açısından oldukça yüksektir. Cinsiyete göre İHL'yi tercih etmede etkili olan kişiyi karşılaştırdığımızda kız öğrencilerin tercihlerinde aile erkeklerle(27,8) oranla daha fazla etkili (39,5) olduğunu, kendi isteğim ile geldim seçeneğini işaretleyenler öğrenciler arasında da erkeklerin (28,4) oranının kız öğrencilere göre daha yüksek (19,4) olduğu belirlendi.

Çetin tarafından yapılmış bir araştırmada Anadolu İHL'de öğrenim gören öğrencilerin % 61,8'i okulu kendisinin tercih ettiğini, %27,3'ü ailesinin tercih ettiğini ve % 10,9'u başka bir okula puanının yetmediği için geldiğini belirtmiştir (Çetin, 2017). Benzer şekilde Korkmaz (2015, 578) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin %69'8'i İHL'ye isteyerek geldiği, bu öğrencilerden erkek öğrencilerin ve 9. Sınıftaki öğrencilerin daha çok isteyerek geldiği bulunmuştur. Karateke araştırmasında öğrencilerin büyük bir kısmının kendi isteği ile İHL'yi tercih ettiğini tespit etmiştir (Karateke 2010). Kuşçu'nun araştırmasında çocukların İHL'ye gönderilmesinde öncelikle aile içi istişarenin, sonra sırasıyla babanın, öğrencinin kendisinin, TEOG başarısının, annenin, anne ve babanın birlikte, mezun olduğu okulun ve kendisi ile arkadaş çevresinin etkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır(Kuşçu 2016).

Tablo 9: Örneklem grubun İHL'yi tercih nedenleri

	f
İyi bir dini eğitim almak için	247
Puanım bu okula yettiği için	228
Günümüz çevresel koşullarında daha güvenilir bulduğum için	186
Ailemin tercihi/baskısı nedeniyle	161
"İmam hatipli" olmak için (ruhunu yaşamak)	158
Sınıflarda karma eğitim olmadığı için	155
Öğretmenler ve idareciler hoşgörülü olduğu için	147
Çok iyi düzeyde başarılı bir eğitim verdiği için	116
İHL mezunlarının toplumda saygı ve itibar görmesinden dolayı	89
İHL mezunu kişilerin hayatından etkilendiğim için	82
Evime yakın olduğu için-ulaşım kolaylığı	82
Pansiyon imkanı olduğu için	78
Din görevlisi olabilmek için	70
Din eğitimi dışında farklı bir yükseköğretim tahsili yapmak için	68
Modern eğitim ortamları olduğu için	66
Üniversite sınavına daha iyi hazırlıyor olduğu için	62
İlahiyat Fakültesine gitmek için	57
Yeterli sosyal alanlar olduğu için	54

Araştırmada öğrencilerin İHL'yi tercih etmelerinde etkili olan nedenleri tespit edebilmek amacıyla bir dizi tercih nedeni listesi verilmiş ve kendilerine uygun olan seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcılardan tercih nedenlerine yönelik toplamda 2120 cevap gelmiştir. Elde edilen bulgulara göre veriler en çok işaretlenenden en az işaretlenen doğru sıralanmıştır. Buna göre katılımcıların İHL'yi tercih etmesinde en çok etkili olan ilk 5 sırayı "İyi bir dini eğitim almak", "Puanının bu okula yetmesi", "Günümüz çevresel koşullarında İHL'yi daha güvenilir bulması", "Ailenin tercihi/baskısı nedeniyle" ve "İmam hatipli" olmak (ruhunu yaşamak) seçenekleri yer almıştır.

İHL'nin tercih edilme nedenleri üzerine yapılmış araştırmalarda genellikle "din eğitimi almak" tercihi hep ilk sıralarda yer almıştır. Nitekim bu araştırmada da bu gelenek değişmemiş "İyi bir dini eğitim almak", öğrencilerin tercihlerinde ilk sırada yer almıştır. Toplumun bu okullara rağbet göstermesinin temel gerekçelerinden biri, dini hassasiyetlerini örgün eğitimde karşılayan ve alternatifi olmayan tek kurum olmasıdır. Bununla birlikte bu okullar, toplumun hemen her kesimden insanın neredeyse üzerinde ittifak ettiği olumlu bir imaja kaynaklık eden kurumlardır. Bu özellik İHL'yi diğer okullardan ayırmakta ve öğrencilerinde 'imam hatipli' olmanın bir ayrıcalık sebebi olarak algılanmasına neden olmaktadır. Çünkü "İHL'ler toplumun önemli bir kesimi için, milli ve manevi değerleri uhdesinde toplayan, uzlaşmacı ve insana saygıyı önceleyen, çalışma ahlakına sahip, paylaşımcı ve yardımsever bireyler yetişmesinde söz sahibi olan eğitim kurumlarıdır" (Özensel vd., 2002, 147). Bu ayrıcalık ve olumlu imaj, çocuklarına iyi bir dini eğitimi aldırarak isteyen ailelerin tercihlerinde İHL'yi öncelikli yapmaktadır. Nitekim yapılmış araştırmalarda da ulaşıldığı üzere ailelerin çocuklarını bu okullara göndermesinde veya öğrencilerin tercihlerinde etkili olan öncelikli neden bu okullarda "dini bilgilerin veriliyor olması" olmuştur (Cebeci 1995; Karateke 2010; Kuşcu 2016; Korkmaz, 2015, 583). Fakat İHL'nin paydaşları üzerine yapılmış araştırmalarda bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin, yöneticilerin ve öğrenim gören öğrencilerin, bu okullardaki din eğitiminin niteliğinin istenilen düzeyde olmadığı, yüzeysel bir eğitimin gerçekleştirildiği ve bu eğitimin çağımızın ihtiyaç duyduğu din görevlilerinin yetiştirilmesinde yetersiz kaldığı yönünde görüşe sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Aşlamacı 2017a; Aşlamacı 2017c). Nitekim yapılmış başka bir araştırmada da İHL öğrencileri, meslek derslerinde ve din görevliliği mesleğini icra edebilmede kendilerini yeterli görmediklerini, üniversite tercihlerinde İlahiyat fakültesini tercih etmiş olsalar bile din görevlisi olma konusunda isteksiz olduklarını ifade etmişlerdir (Altıntaş, 2016, 96-98).

Araştırmada *iyi bir din eğitimi almak* maddesi diğer maddeler ile çapraz tablolarla karşılaştırıldığında; kendi isteği ile İHL'ye gelenlerin; okuldan memnun olanların, erkeklerin, din görevlisi veya DKAB öğretmeni olmak isteyenlerin ve okula gelmeden önce bilgi sahibi olanların diğerlerine oranla *iyi bir din eğitimi almayı* daha çok tercih ettiği görülmüştür. İHL üzerine yapılmış bir araştırmada da İHL'ye başlamadan önce din eğitimi almış öğrencilerin İHL'yi tercih etme oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Altıntaş, 2016, 96-98).

2018 yılı itibari ile MEB liseye giriş şartlarında değişikliğe gitmiş ve belirli sayıda liseye sınavla öğrenci alma hakkı tanınmıştır. Araştırmanın örnekleminde ise 10-11 ve 12. Sınıftaki öğrenciler sınavla; 9. sınıftaki öğrencilerden sadece iki okulda bulunan öğrenciler sınavla İHL'yi tercih etmiştir. Araştırmada öğrencilerin tercih nedenlerinde de "*puanım bu okula yettiği için*" seçeneği ikinci sırada çıkmıştır. Bulgular öğrencilerin puanlarının düşük olmasından dolayı İHL'yi tercih etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Kuşcu (2016) tarafından yapılan araştırmada da velilerin tercihlerinde etkili olan faktörlerden birinin çocuklarının ortaokulda akademik başarısının düşük olması yer almıştır. Korkmaz tarafından yapılan araştırmada öğrenciler, puanın yetmemesini (%34) tercih nedenleri arasında göstermişlerdir.

Gerek bu araştırmada gerekse diğer araştırmalarda ailelerin çocuklarının İHL'yi tercihlerinde yönlendirici bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuklar isteyerek veya zorunlu bir şekilde ailelerinin tercihlerini kabul ediyor, öğrenim hayatlarına onların istekleri doğrultusunda devam ediyorlar. Bu süreçte genelde çocuğun ilgi, ihtiyaç ve beklentileri ihmal ediliyor veya görmezden geliniyor. Dolayısıyla çocuğun gerek okul başarısı gerekse karakter gelişimi olumsuzluklarla sonuçlanabiliyor. Öğrenci kendisinin sorumluluk olmadığı bir kararı uygulamada istekli olmadığı gibi direnç de gösterebiliyor. Aileleri bu şekilde davranmaya iten gerekçeler ise; demokratik açıdan çocuğuna yaklaşmama veya koruma içgüdüğü ile hareket edememesidir. Bu gerekçeler küreselleşmenin etkisi ile birlikte artan günümüz gençlerinin karşı karşıya olduğu olumsuzluklar karşısında aileyi çocuğunu koruyabileceği ve güven duyabileceği alternatifler aramaya itiyor. Ailenin muhafazakar bir yapıya sahip olması İHL'leri daha da cazip kılıyor. Benzer bir duyguyu gençlerde yaşıyor. Böylece İHL velilerin çocuklarını koruma anlayışlarıyla gönderdikleri okullara dönüşüyor. Katılımcıların, günümüz çevresel koşullarında İHL'yi daha güvenilir buldukları için tercih

ettiklerini üçüncü sırada veya ailemin tercihi/baskısı nedeniyle geldiklerini dördüncü sırada belirtmeleri bundan ileri geliyor olabilir. Kuşçu tarafından yapılan bir araştırmada bazı veliler, çocuklarının İHL'de aldıkları eğitimle sosyal medya ve çevrenin olumsuz etkilerinden uzak duracaklarını düşündükleri ifade etmişlerdir (Kuşçu 2016).

TİMAV tarafından Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı üzerine yapılmış bir araştırmaya göre İHL'nin yetiştirdiği insanların toplumda olumlu bir imaja sahip olduğu ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Katılımcılar, "İHL öğrencileri/mezunları toplumda saygı görürler/itibar sahibidirler" yargısına %49,8 oranında bir katılım sağlamışlardır (Özensel vd., 2002, 36). Yine aynı araştırmada katılımcılar, İHL'de yetişen insanların, değerler açısından "milli manevi değerlere sahip (%53,8)"; 'geleneklere ve göreneklere bağlı (%53,3) bireyler olduğunu, bu kişilerin 'devlet malına zarar vermeyeceklerini (%61,8)'; 'vatansever olduklarını (%61,9)'; 'kibar olduklarını (%58,8)'; ahlaki nitelikler bakımından "çalışma ahlakına sahip olduklarını (%59,5)"; "sorumluluk sahibi olduklarını (%50,8)"; "kanaatkâr olduklarını (%47,5)"; "itaatkâr olduklarını (%38,5)"; "yardımsever olduklarını (%54,8)" ve son olarak "anne ve babalarına saygılı olduklarını; demokratik yönelimler bağlamında kendilerinden farklı hayat tarzına sahip olanlara saygılı olduklarını (%59,4)"; "insan haklarına saygılı olduklarını (%60,6)"; "uzlaşmacı bir kültüre sahip olduklarını (%54,3)", "başkalarının haklarına saygılı olduklarını (%51,5)" belirtmişlerdir (Özensel vd., 2002, 13). Veriler bu araştırmadaki bulguları desteklemektedir. Nitekim öğrenciler de İHL'yi tercihlerinde "İmam hatipli" olmak için (ruhunu yaşamak) için, İHL mezunu kişilerin hayatından etkilenmişim için ve İHL mezunlarının toplumda saygı ve itibar görmesinden dolayı gibi seçeneklere listede yer vermişlerdir. Elde edilen bulgular İHL'nin tercih edilmesinde hem öğrencilerin hem de ailelerin çocuklarını gönderirken göz önünde bulundurduğu öncelikli sebeplerden biri olan İHL şuurunun devam ettiğini göstermektedir.

Katılımcıların tercihlerinde ikinci 5. sırayı ise sırasıyla sınıflarda karma eğitim olmaması, Öğretmenler ve idarecilerin olumlu yaklaşımı, iyi düzeyde başarılı bir eğitim olanağı sunması, İHL mezunlarının toplumda saygı ve itibar görmesi ve İHL mezunu kişilerin hayatından etkilenilmesi yer almıştır.

Günümüzde toplumsal, kültürel ve ekonomik temellere dayandırılarak kız çocuklarının okullaşmasının önüne engeller konulmaktadır. Oysa eğitim cinsiyet ayrımına gidilmeksizin her birey için hak ve ihtiyaçtır. Eğitimin toplumsallaşmaya katkısı boyutuyla bile birey üzerindeki etkileri yadsınamayacak düzeydedir. Kız çocuklarının ileride bir anne adayı olduğu düşünüldüğünde, kız çocuklarının öğrenim düzeyinin yüksek olmasının doğrudan çocuklarının gelişiminde, sağlıklı bir ortamda büyümesinde ve eğitim hayatına hazır olmalarında etkili olacaktır. Bu nedenle devlet, kız çocuklarının okullaşma problemini fırsat ve imkân eşitliği çerçevesinde ele alıp, okullaşmalarının önündeki engelleri tespit etmek ve gerekli önlemlerin alınması konusunda alternatif yolları bularak (hukuk, eğitim, medya, din vd.) çözüm yolları üretmek zorundadır. İHL bu sorunun çözümünde alternatif olarak görülebilir. Çünkü kız İHL'ler muhafazakar yapıdaki ailelerin kendi kimliklerini koruyarak kız çocuklarını okutabilecekleri kurumlar olmuşlardır. Nitekim yapılmış bir araştırmanın bulguları da bu düşünceyi destekler niteliktedir. Araştırmada katılımcıların %46'6'sı İHL'yi muhafazakar ailelerin kız çocuklarını okutabilmesi için bir imkan olarak görmüştür (Özensel vd., 2002, 103). Başka bir araştırmada da (TESEV 2004) kız öğrencilerle yapılan mülakatlarda "İHL olmasaydı başka okula gider miydiniz?" sorusuna öğrencilerin yarıya yakını "gitmezdim" yanıtını vermiştir (Bozan, 2007, 27). Burada muhafazakar ailelerin çocuklarını bu okula göndermelerinde veya çocukların tercih etmelerinde bu okullarda başörtüsü nedeniyle sorun yaşayamayacağını ya da başörtüsünü daha kolay kabulleneceğini düşünmeleri (Korkmaz, 2015, 583; Kuşçu 2016; Dündar, 2008), ahlaki gelişim açısından bu okulların daha güvenilir görülmesi, İHL'yi kendi siyasi görüşüne ve muhafazakar yapısına uygun bulmalarıdır (Dündar 2008).

Bu araştırmada da öğrenciler İHL'yi tercih etmelerinde karma eğitim olmaması seçeneğine üst sıralarda yer vermişlerdir. Çapraz tablolar incelendiğinde karma eğitim olmamasını en çok tercih edenlerin kız öğrenciler olduğu anlaşılmıştır. Bulgular kız çocuklarının okullaşmasının artırılması ile ilgili İHL'nin model olduğu ile ilgili ve sağladığı katkıya yönelik ipuçları vermektedir. Bu düşünceyi destekleyen bir olay da katsayı probleminin yaşandığı dönemlerde erkek öğrenci bulmada sıkıntı yaşayan İHL'ye kız öğrencilerin katsayı sorununa rağmen gitmeye devam etmesidir (Bozan, 2007, 27).

Araştırmada öğrencilerin İHL'yi tercihlerinde ilk onda yer alan nedenlerden birisi de öğretmen e idarecilerin olumlu yaklaşımları olmuştur. Literatürde öğrenci-öğretmen-okul idaresi ilişkilerinin genelde olumlu olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Altıntaş, 2016, 96-98). Meslek dersleri öğretmenleri de buldukları konum itibarı ile bu meslek içerisinde özel bir yere sahiptirler. Çünkü onlar, toplumun dini hassasiyetlerini karşılayan ve tarihsel süreçte geçirmiş olduğu her türlü olumsuzluk ve badireye rağmen ayakta kalmayı başarmış bu okullarda bu hassasiyetin gerçekleştirilmesine katkıda bulunan hayati öneme sahip kişilerdir. Öğretmenlik de durağan bir meslek değil birçok mesleki yeterliliği kendisinde barındıran,

insanların hayatlarına dokunan bir meslektir (Çınar, 2015, 238). Bu nedenle meslek dersleri öğretmenlerinin mesleki gelişimleri ile ilgili hassasiyetleri, kurum aidiyetleri, kişilik özellikleri ve öğrencileri ile kurdukları iletişimin niteliği İHL'de gerçekleştirilen din eğitiminin yeterliğini belirleyen unsurlar arasındadır. Fakat literatürde farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda meslek dersi öğretmenlerin mesleki yeterlik, kişilik özellikleri ve iletişim becerileri gibi konulardaki eksikliklerine bağlı olarak İHL'de ki dini eğitiminin yetersiz kaldığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Öcal 1991; Koç, 2009; Karateke 2015; Aşlamacı, 2017a; Korkmaz, 2015, 597). Mücahit (2017, 88-95) tarafından yapılan bir araştırmada öğrencilerin sadece yarısı (%49,2) öğretmenlerin çevrelerine karşı sempatik ve esprili olduğunu belirtmiştir. Yine aynı araştırmada öğrenciler dini-ahlaki davranış ve yaşayışta kendilerine model olarak öncelikle ailelerini model aldıklarını fakat meslek dersleri öğretmenlerini düşük düzeyde örnek aldıklarını belirtmişleridir. Literatürde meslek dersleri öğretmenlerinin derslerinde genellikle öğretmen merkezli yöntemleri tercih etmelerinin, öğrencilerin İHL'ye karşı memnuniyetsizlik oluşturduğuna yönelik araştırma bulguları bulunmaktadır (Korkmaz 2015, 597; Karateke 2010). Öğrencilerin olumsuz tutumlarının gelişmesinde etkili olan bir diğer faktörde idarenin öğrencilere yönelik baskıcı tutumu belirlenmiştir (Karateke 2010).

Katılımcıların tercihlerinde yer verdiği bir diğer neden, İHL'nin *iyi düzeyde başarılı bir eğitim olanağı sunması* olmuştur. Bu tercihin en çok hangi okul türünde gerçekleştiğini analiz etmek amacıyla yapılan çapraz tablolarda iyi düzeyde başarılı bir eğitim olanağı sunması tercihini en fazla proje okulundaki öğrencilerin tercih ettiği belirlenmiştir. Bulgular, yetenekli ve zeki öğrencileri İHL'ye çekmek ve onlara tercih alternatifi oluşturmak amacıyla son yıllarda İHL programlarında gerçekleştirilmiş olan proje İHL'nin bu amacı kısmen gerçekleştirmişti şeklinde yorumlanabilir. Çünkü öğrencilerin beklentiler kısmında nitel bulgularda proje okulu ile beklentilerinin karşılanmadığı ile ilgili yakınmaları tercih nedenlerinin kısmen karşılandığına işaret etmektedir. Bununla birlikte diğer okullarda

Katılımcıların tercihlerinde *okulun eve yakın olması, pansiyon imkanının olması, din görevlisi olabilmek, din eğitimi dışında farklı bir yükseköğretim tahsili yapmak ve eğitim ortamlarının modern olması* daha az yer almıştır. Dündar (2008) tarafından yapılan araştırmada velilerin bu okulları tercihlerinde pansiyon olanağının olmasının önemli etkenlerden olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların tercihlerinde son sıralarda yer verilen seçenekler ise; *İlahiyat fakültesine gitmek ve okullarda yeterli sosyal alanların bulunması* olmuştur.

Okul tercih nedenleri arasında diğer şıkkını işaretleyenlerin ise İHL'ye gelmelerinde okulun proje okulu olmasının (5 kişi), hafız olduğu için hafızlığını koruyabilmek için (7 kişi) ve iyi bir dil eğitimi almak için geldikleri tespit edilmiştir.

Tablo 10: Örneklem grubunun İHL'den beklentileri

	f
Sosyal etkinlikler arttırılmalı	321
Üniversite sınavına hazırlık eğitimleri arttırılmalı.	303
Mesleki derslerinin sayısı azaltılmalı	290
Ders içerikleri güncellenmeli	216
İHL'ye öğrenci alımı sınavla olmalı	208
Öğreticiler öğrenciler ile etkili iletişim kurmalı	204
Ders işlenirken yöntemler değiştirilmeli	194
Sorumluluk bilinci kazandırılmalı	182
Kişisel gelişim seminerleri düzenlenmeli	160
Uygulamaya yönelik bir eğitim yapılmalı	160
Okulun fiziksel şartları düzeltilmeli	150
İmam Hatip'li olma ruhu için etkinlikler düzenlenmeli	146
Manevi rehberlik faaliyetleri düzenlenmeli	134
İyi bir Arapça eğitimi vermeli	133
Dini, Millî ve Ahlakî değerlere yönelik daha iyi bir eğitim verilmeli	129
Hepsi proje İmam hatiplere dönüştürülmeli	120
İHL'nin sayısı azaltılmalı	87
İHL siyasi ve ideolojik tartışmaların dışına taşınmalı	53
Aile eğitimleri düzenlenmeli	50
Meslek lisesine dönüştürülmeli	37

Katılımcıların İHL'yi tercih nedenleri ve karşılanma düzeyi arasındaki ilişkiyi görebilmek amacıyla öğrencilerden İHL'den beklentilerinin neler olduğunu verilen beklenti listesinden işaretlemeleri istenmiştir.

Katılımcılar birden fazla tercihte bulunabilmiş, listede olmayan beklentilerini diğer kısmında belirtmişlerdir. Katılımcılardan beklentilerine yönelik 3277 (diğer hariç) cevap gelmiştir. Buna göre öğrencilerin en fazla üzerinde durduğu beklenti, İHL’de sosyal etkinliklerin artırılması olmuştur. Sosyal (sanat, spor gezi vd.) etkinlikler öğrencilerin diğer seçeneğinde de en çok vurguladığı beklentiler arasında yer almıştır. Bununla birlikte öğrencilerin bu okulları tercih nedenlerinde de *yeterli sosyal alanlar olması* seçeneğinin son sırada çıkması, beklentilerinin gerekçesini ortaya koyar düzeydedir. Eğitimin özelde de din eğitiminin başarılı olmasının temel koşulu bireyin gelişim alanlarının desteklenmesinin bütünlük esasına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Birini geliştirirken diğerini görmezden gelmek, örneğin sadece dini gelişimi veya bilişsel gelişimi dikkate alan eğitim, amacına ulaşamayacağı gibi, öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve beklentisi dikkate alınmadığı için farkında olmadığımız deruni yaraların açılmasına neden olabilecektir. Bu nedenle İHL’de öğrencilerin ilgi, istek, yetenek ve ihtiyaçları ile çevrenin imkân ve şartlarının göz önünde tutularak gerçekleştirilecek sosyal etkinlikler, gençlerin sosyal gelişimine katkı sağlayacağı gibi akademik başarılarına da katkı sağlayacaktır. Eğitim kurumlarında gerçekleştirilmesi hedeflenen bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlardaki sosyal etkinlikler, *“öğrencilerde özgüven ve sorumluluk duygusu geliştirmek, öğrencileri şiddet ve zararlı alışkanlıklardan korumak, öğrencilere yeni ilgi alanları ve beceriler kazandırmak, öğrencilerin yeteneklerini sergilemesine imkân vermek, millî, manevî ve kültürel değerleri yaşatmak, yaygınlaştırmak ve bu değerlerin yeni nesillere aktarımını sağlamak, öğrencilerde gönüllülük bilincini özendirme, engellilik, yaşlılık, insan ve çocuk hakları ile toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturmak”* gibi amaçlar taşımalıdır (MEB 2017).

Katılımcıların İHL’den beklentileri içerisinde ikinci sırada *“Üniversite sınavına hazırlık eğitimleri artırılmalı”* seçeneği yer almıştır. Buna bağlı olarak öğrenciler 3. sırada da Mesleki derslerinin sayısının/yoğunluğunun azaltılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bulgular katılımcıların İHL’yi mesleki eğitim veren bir kurum olmaktan daha çok yükseköğretime hazırlayan bir okul olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Nitekim beklentiler tablosunda da görüldüğü üzere *“İHL meslek lisesine dönüştürülmeli”* seçeneğini son sırada tercih etmeleri, din görevlisi olmak isteyenlerin ve yüksek din öğretimini öncelikli tercih etmek isteyenlerin oranlarının düşük olması, bu düşüncüyü desteklemektedir. Fakat burada dikkat çeken nokta ise her ne kadar İHL mesleğe hazırlayıcı bir kurum olarak görülmesi de iyi bir din eğitimi almak için tercih eden bireylerin meslek derslerine yönelik olumsuz bir bakış açısına sahip olmasıdır. Üzerinde durmamız ve cevabını bulmamız gereken *gençlerin iyi bir din eğitimi almaktan kastettikleri nedir?* sorusudur.

Araştırmada öğrenciler gerek diğer maddesinde belirttikleri beklentilerinde gerekse nicel verilerde meslek derslerinin azaltılması, derslerin içeriklerinin güncellenmesi, öğreticilerin derslerin işlenişinde öğrenme merkezli yöntemlere başvurması, öğrenme ortamlarının öğrencilerin ilgi, ihtiyaçlarına uygun hale dönüştürülmesi ve öğretmenlerin mesleki yeterliliklerinin artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bulgular gençlerin iyi bir din eğitimi almaktan kastettiklerinin sadece mesleğe hazırlayan bir din eğitimi olmadığı ki verilen din eğitiminin öğrenme süreçleri açısından önemli problemler içerdiği; asıl istenenin onları manevî açıdan destekleyen Dinî, Millî ve Ahlakî değerleri içeren bir eğitim olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu düşüncüyü destekleyen en önemli bulgu, öğrencilerin din görevlisi olmak için gelmemiş olmamaları ve İHL’nin günümüz olumsuz sosyal şartlarında daha güvenilir bir okul olarak görülmesidir. Katılımcıların özellikle Kuran-ı Kerim derslerinde ezber yapmak istemediklerini ısrarlı bir şekilde vurgulamaları, bu düşüncüyü daha çok desteklemektedir.

Eğitimin en temel amacı bireyin ilgi, ihtiyaçlarına uygun öğrenme ortamı tasarlayarak bu ortamda bireyin yeteneklerini keşfetmesine imkan tanımaktır. Bunun için öncelikle olarak çocukların bireysel farklılıklarını dikkate alan, onu kendi öğrenmesinin parçası, yapıcısı kılan öğretim yöntem ve tekniklerinin öğretmenler tarafından çocuklarla buluşturulması gerekmektedir. Kaynaktan hedefe hedeften kaynağa karşılıklı etkileşime dayanan bu süreçte kaynağın yeterliği, saygınlığı vd. özellikleri bu sürecin etkin bir şekilde gerçekleşmesinde belirleyici bir unsurdur. Öğretmenler, içinde buldukları sınıfın doğal liderleri gibidirler. Bu nedenle meslek derslerine yönelik öğrencilerde oluşan bakış açısının olumlu yönde transfer edilebilmesi için öğretmenlerin etkin rol oynaması, mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlara sahip olması, meslek derslerini öğrenciler için bir ihtiyaç olarak hissettirerek onlar için bir anlamlı hale dönüştürmeleri gerekmektedir. Bunun için öğretmenlerin öğrenci merkezli yaklaşım, yöntem ve teknikleri sınıf içerisinde aktif bir şekilde kullanması, öğrencinin öğrenmesinin sorumluluğunu almasına ve güdülenmesine katkı sağlayacaktır.

“İletişim, sayesinde dünyayı anlamlı kıldığımız ve bu anlamı başkalarıyla paylaştığımız insanî bir süreç” olarak tanımlanmaktadır. Kısaca iletişim, insanın anlam arama çabası, kendisini yönlendirecek ve değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çevresini örgütleme ve düzenleme faaliyetidir (Selçuk, 2002, 111).

İHL de toplumun dini hassasiyetlerinin karşılandığı, dini iletişimin yoğun bir şekilde yaşandığı önemli kurumlardandır ve özellikleri onları örgün eğitimdeki diğer okullardan farklı kılmaktadır. Çünkü dini iletişim sürecinin gerçekleşmesinde karşılaşılabilecek yanlış bir bilgi, beceri, tutum ve tavır bireylerin dini gelişimlerinde olumsuz etki bırakabilecektir. Araştırmada öğrencilerin beklentilerinde vurguladıkları hususlardan biri de öğretmenlerin öğrenciler ile etkili iletişim kurması olmuştur. Öğrencilerin bu yönde bir beklentisinin olması muhakkak karşılaştıkları durumların yansımasıdır. Bu nedenle öğrencilerin anlam arama çabası içerisinde yer aldıkları dini iletişim süreçlerinde İHL’de görev yapan öğretici ve idarecilerin bu sürece zarar verebilecek her türlü tutum ve davranıştan uzak durması, onlarla kuracağı iletişimde samimi, içten, sempatik, cana yakın, anlayışlı, hoşgörülü, sabırlı ve esprili olması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki insanların kalplerini İslam’a ısındıran, Hz. Peygamberin kalbinin yumuşaklığı idi (Bkz. Ali İmran, 159).

Araştırmada öğrencilerin İHL’den beklentilerine yönelik olarak Diğer şıkkında belirttikleri konuların 8 üst başlıkta toplandığı tespit edildi. Bunlar *İHL’nin genel yapısı, öğrenci profili, öğrencilere yaklaşım, öğrenme ortamları, sosyal etkinlikler, lisansa giriş sınavı, beslenme, barınma vb. konular ve fiziki şartlar ile ilgili beklentiler* şeklinde gruplandırıldı.

1. İHL’nin genel yapısı ile ilgili beklentiler

- Ø İHL sınavla öğrenci alan okullar olmalı
- Ø Giriş puanı arttırılmalı
- Ø İHL’ye giriş mülakatla gerçekleştirilmeli
- Ø İHL’ye girişte ahlaki gelişim, akademik başarı gibi kriterler konmalı
- Ø İHL proje okulu olmalı
- Ø İHL Anadolu Lisesi şeklinde eğitim vermeli
- Ø İHL’nin sayısı azaltılmalı
- Ø Her İHL’ye ölçülebilir performans/başarı kriterleri getirilmeli
- Ø İHL’ye yönelik önyargıları azaltan faaliyetler yapılmalı
- Ø İHL kapatılmalı

İHL’nin genel yapısı ile beklentiler, okulların programları, giriş şartları, başarı ölçütleri, okul sayıları vd. konularını içermektedir. Burada özellikle dikkat çeken nokta, genel olarak öğrencilerin okula giriş sürecinde okullara bakış açılarının etkili olduğudur. Örneğin bu okulların sınavla öğrenci alan bir okul olmasını veya proje okulları olmasını isteyenlerin İHL’yi yükseköğretime hazırlayıcı olarak görmeleri; okullara girişte aday öğrencilerin mülakatla veya ahlaki özelliklere ve değer yargılarının belirlendiği bir sistemle alınmasını önerenlerin İHL’yi mesleki eğiti kurumu olarak görmeleri ve İmam Hatip ruhuyla hareket etmeleri etkili olmuştur. Öğrencilerden gelen önemli bir beklenti de her İHL için ölçülebilir performans/başarı kriterlerinin getirilmesi olmuştur. Verilerde İHL’nin kapatılmasını öneren kişinin ise aile baskısı ile bu okullara geldiği tespit edilmiştir.

2. Öğrenci profili ile ilgili beklentiler

- Ø İHL öğrencilerindeki kötü profili düzeltmeye yönelik çalışmalar olmalı
- Ø Öğrencilerin ahlaki ve dini gelişimi ile ilgili faaliyetler düzenlenmeli
- Ø Değerlerin kazandırılmasına yönelik eğitim yapılmalı
- Ø İmam hatip ruhunu kazandıracak faaliyetler düzenlenmeli
- Ø İmam hatip ruhunu taşımayanların eğitimine son verilmeli
- Ø İHL öğrencisi örnek olarak yetiştirilmeli
- Ø İHL mezunlarının saygınlığını arttırıcı önlemler alınmalı
- Ø Dini etkinlikler arttırılmalı
- Ø Öğretmenler de İmam hatip ruhuna uygun davranarak öğrencilere örnek olmalı
- Ø Kötü alışkanlıklar ile ilgili önlemler alınmalı

Öğrenci profili ile ilgili beklentiler, İmam Hatip Ruhu bağlamında İHL öğrencisinin profilinin ne olması gerektiği ve bunun öğrencilere kazandırılması için neler yapılması gerektiği konularını içermektedir. Öğrencilerin beklentilerinde İHL’li olmanın bireye yüklediği dini, manevi ve milli değerler olduğu ve bu değerleri İHL’de öğrenim gören hatta çalışan kişilerin taşıması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Genel olarak öğrenci profiline yönelik beklentilerde de öğrencilere bu özelliklerin kazandırılması istenmiştir. Yapılacak çalışmaların İHL’nin itibarını arttıracağına değinilmiştir. Günümüz gençlerinin en önemli problemlerinden birisi bağımlılıktır. Öğrenciler de beklentilerinde okullarda kötü alışkanlıklara yönelimin olduğu bununla ilgili önleyici faaliyetlere ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

3. Öğrencilere yaklaşım ile ilgili beklentiler

- Ø İdare ve öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki baskısı kalkmalı
- Ø Öğretmenler ve idareciler, öğrencilere değer vermeli

- Ø Öğretmenler, öğrenciler ile etkili iletişim kurmalı
- Ø Öğretmenler, öğrencilere empati ile yaklaşmalı
- Ø Öğretmenler, öğrencilere okul içinde ve dışında daha çok ilgi göstermeli
- Ø Öğrenciler arasında ayrım yapılmamalı
- Ø Öğrenciler, kişisel tercihlerinden dolayı yadırganmamalı
- Ø Öğrencilere okul idaresi ve öğretmenleri tarafından belirlenmiş bir kalıba girmesi yönünde zorlama yapılmamalı.

Katılımcıların öğrencilere yaklaşım ile ilgili beklentileri genelde öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler ilişkilere üzerinde yoğunlaşmıştır. Katılımcılar okullarda öğretmenlerin ve idarenin öğrenciler üzerinde çok fazla baskı yaptığını, kendilerine empati ile yaklaşılmasını ve değer verilmesini istediklerini belirtmişlerdir. Elde edilen bulgular okullarda konu ile ilgili yaşanan problemler olduğunu göstermesi ve alınabilecek önlemler açısından önemlidir. Öğrencilerin öğretmenlerden önemli bir beklentisi de manevi rehberlik boyutunda olmuştur. Katılımcılar öğretmenlerin ders dışı zamandalar da kendileriyle ilgilenmesini/rehberlik yapmasını istemektedirler. Bulgu çocukların öğretmenleri değerli gördüğünü ve onların tecrübesine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Unutmayalım eğitim sadece duvarlar arasında değil hayatın her anında gerçekleşen bir faaliyettir.

4. Öğrenme ortamları ile ilgili beklentiler

- Ø Eğitimin niteliği artırılmalı
- Ø Derslerin içerikleri güncellenmeli
- Ø Öğrenme ortamları öğrencilerin ilgi, ihtiyaçlarına uygun hale dönüştürülmeli
- Ø Öğretmenlerin mesleki yeterliği artırılmalı
- Ø Karma eğitim olmalı- Karma sınıf olmamalı
- Ø Kıyafet serbestliği getirilmeli
- Ø Öğrencilere tablet dağıtılmalı
- Ø Telefon kullanımına izin verilmeli
- Ø Dersler ile ilgili beklentiler

Katılımcılar öğrenme ortamları ile ilgili beklentilerinde öncelikli olarak öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve kapasitelerinin dikkate alındığı nitelikli öğrenme ortamlarının oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar özellikle meslek derslerinin öğrencilerin ilgisini çekmediğini, bunda etkili olan temel faktörlerin öğreticilerin öğrenme ortamlarının tasarlanması ve uygulanması konusunda yeterlik problemleri yaşamasının ve meslek derslerin içeriklerinin işlevsel ve güncel olmaması etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu derslerde ağırlıklı ezber dayanan ve öğrencilerin aktif olmadığı yöntemlerin uygulandığı dile getirmişlerdir. Öğrencilerin en fazla şikayet ettiği ders, Kuran-ı Kerim dersi olmuştur. Katılımcılar ısrarlı bir şekilde bu derste yapılan ezberlerin oldukça fazla olduğunu, bir an önce azaltılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun din görevlisi olmayı düşünmemesi, ezberlerin gereksiz olduğu yönünde düşünceye sahip olmasının gerekçesi olabilir. Yüksel tarafından yapılmış bir araştırmada meslek dersleri öğretmenlerinin %44,4'ü öğrencilerin Kuranı Kerim dersinde ezber konusunda çok zorlandığını, katılımcıların sadece %33,3'ü öğrencilerin derse seveerek geldiğini belirtmiştir (Yüksel, 2016, 22). Aşlamacı (2017a) tarafından yapılan araştırmada da İHL müfredatlarının çok yoğun olduğu, meslek derslerinin ve sure ezberlerinin son sınıflarda yer almasının öğrenciler açısından problem olarak görüldüğü ile ilgili verilere yer verilmiştir. Benzer şekilde başka bir araştırmada kültür derslerine ilave edilmiş bir programın öğrenciler için ağır geldiği, en çok zorlandıkları dersin Kuran-ı Kerim dersi olduğu, dersin süresinin içeriği açısından yetersiz olduğu, sınıf sayılarının sınırlı tutularak veya derse birden fazla öğretmenin yürütmesi ile da etkili bir derse dönüştürülebileceği ifade edilmiştir (Karateke 2010).

Araştırmanın nicel verilerinde tespit edilen katılımcıların meslek derslerine yönelik olumsuz bakış açısı nitel kısımda da (diğer) kendine yer bulmuştur. Öğrenciler nitel verilerde yoğun bir şekilde meslek derslerinin sayısının ve ders saatinin azaltılmasını dile getirmişlerdir. Anadolu İHL eğitim programına yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanan bir araştırmada da programda yer alan zorunlu derslerin sayısının ve ders üresinin azaltılması, seçmeli derslerin sayısının ve ders süresinin artırılması, meslek derslerinin yoğunluğunun son sınıflarda azaltılması gerektiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Ece 2018).

İHL öğrencileri üzerine yapılmış bir araştırmada öğrencilerin okuldan memnun olmamalarının genelde öğretmen kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Bu düşüncelerinde öğretmenlerin yaşlarının ilerlemiş olması ve öğretmenlerin derslerde etkin öğretim yöntemlerini kullanmaması öne çıkan unsurlar olmuştur. Bununla birlikte öne çıkan memnuniyetsizlik unsurlarının okuldaki sosyal aktivitelerin yetersizliği, meslek derslerinin zorluğu, ezberlerin çok oluşu, okula uyum sağlayamama olduğu belirlenmiştir (Korkmaz, 2015,

584-586). İHL üzerine yapılmış başka bir araştırmada da meslek derslerinin seçmeli olması durumunda öğrencilerin %40'ı (hayır ve kararsızlar bir arada değerlendirildiğinde) dersleri seçmeyeceklerini ifade etmişlerdir (Mücahit, 217, 77-78).

Elde edilen bulgular ve literatürdeki İHL meslek derslerine yönelik verileri bir arada değerlendirdiğimizde meslek derslerine yönelik olumsuz yaklaşımın mesleki din eğitiminin bütün kademelerinde var olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin İmam hatip ortaokulları üzerine yapılmış bir araştırmada öğrenciler en çok sevdikleri dersler arasında üst sıralarda din eğitimine ilişkin derslere yer vermemişlerdir (Aşlamacı, 2017b, 160).

Katılımcıların öğrenme ortamları ile ilgili çok yoğun bir şekilde belirttikleri konulardan birisi de sınıflarda karma eğitime dönülmesi olmuştur. Katılımcılardan bazıları karma olmayan eğitimin özellikle duygusal ve sosyal gelişimlerinde olumsuzluklara neden olduğunu, özgüven kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. İHL'nin özellikle kız öğrencilerin okula kazandırılması noktasındaki olumlu katkıları yadsınamayacak derece önemlidir. Çünkü bu okulların ebeveynlere sunmuş olduğu güven hissi, kız çocuklarının eğitim hakkından yararlanmasının önünü açmış ve onları eğitimin bir parçası yapmıştır. Bu nedenle konu çocukların istek ve içinde buldukları gelişim özellikleri dikkate alınarak herhangi bir önyargıdan uzak, bilimsel bir bakış açısıyla yeniden ele alınmalıdır. Konu ile ilgili yapılmış bir araştırmada İHL öğrencilerinin %55,5'i sınıflarda kız ve erkek öğrencilerin ayrı olması yönünde görüş bildirmiştir. Bu yönde görüş bildirenler içerisinde kızların oranı erkeklere göre daha yüksektir (Aşlamacı, 2017c, 39).

Öğrenme ortamlarında gençlerin dile getirdikleri beklentilerden birisi de kıyafet serbestliğinin getirilmesi olmuştur. Özellikle kız öğrenciler, okullarda pantolon giyme serbestliğinin getirilmesini dile getirmişlerdir. Aşlamacı tarafından yapılmış araştırmada da İHL öğrencilerin çoğunluğu (%60) okullarda serbest kıyafet uygulamasını desteklemiştir (2017c, 40).

5. Sosyal etkinlikler ile ilgili beklentiler

- Ø Sosyal faaliyetler arttırılmalı
- Ø Sanat etkinlikleri arttırılmalı
- Ø Spor etkinlikleri arttırılmalı
- Ø Beden eğitimi dersinin saati arttırılmalı
- Ø Geziler düzenlenmeli
- Ø Kutsal yerlere ziyaretler organize edilmeli

Araştırmada öğrencilerin diğer kısmında en fazla dile getirdiği hususlardan biri sosyal etkinlikler ile ilgili beklentiler olmuştur. Öğrenciler, öğrenim gördükleri okulların sosyal etkinlikler konusunda yetersiz kaldığını, öğrencileri daha etkin ve mutlu kılacak etkinliklerin düzenlenmesini ifade etmişlerdir. Özellikle beden eğitimi dersinin ders saatinin yetersizliğinden yakınmış, arttırılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ısrarlı bir şekilde sosyal etkinlikler konusunda şikayet etmesi, okullarda mesleki ve akademik başarının öncelendiği ve öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının gözden kaçtığı; bu nedenle de çocukların içinde buldukları yoğun baskıdan bunaldıkları şeklinde yorumlanabilir. Literatürde benzer şekilde İHL programlarında beden eğitimi, müzik ve görsel sanatlar gibi derslere ayrılan ders saati sayısının arttırılması ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır (Ece 2018).

6. Lisansa giriş sınavı ile ilgili beklentiler

- Ø Lisansa giriş sınavına hazırlık daha fazla olmalı
- Ø Lisans giriş sınavında ek puan verilmeli

Bireylerin bu okulları tercih etmelerinde asıl etkili olan temel nedenlerden birisi de okulların programlarında dini derslerin diğer liselerdeki derslere ek olarak yer alıyor olmasıdır (Bozan, 2007, 24; Özensel vd., 2002, 49). Nitekim İHL üzerine yapılmış araştırmalarda katılımcıların önemli bir kesimi İHL'leri sadece din eğitimi veren kurumlar olarak görmediğini (Özensel, 2002, 48) ve bu okullardan beklentilerinin iyi bir üniversite kazanmak olduğunu ifade etmişlerdir (Altıntaş, 2016, 96-98). 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesi İHL için bir dönüm noktası özelliği taşımaktadır. Çünkü bu tarih itibarı ile İHL mezunlarının yükseköğretime devam etmelerinin önünde engel kaldırılmış ve bu okullar hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayıcı okullar konumuna taşınmışlardır. Fakat zaman içerisinde artan okul ve öğrenci sayılarına bağlı olarak bu okulların mesleğe hazırlamak olan kuruluş amacı önemini yükseköğretime hazırlamaya bırakmıştır. Nitekim araştırmamızda öğrencilerin okullarından beklentilerinde ikinci sırada "Üniversite sınavına hazırlık eğitimleri arttırılmalı" seçeneğine yer vermesi de bu düşüncüyü desteklemektedir. Yapılmış araştırmalarda İHL yöneticileri bu okulların mesleki yeterlikleri kazandırmaktan öte yükseköğretime hazırlayan ve akademik başarıyı öncelemiş kurumlar olduğunu ifade etmektedir (Aşlamacı 2017a). Öğrenciler ise İHL programlarının öğrencilerin üniversite sınavlarına hazırlanmaları ve istedikleri fakülteleri kazanmaları konusunda yetersiz kaldığını (Korkmaz,

2015, 593) ve İlahiyat Fakültesini tercih etmeleri durumunda kendilerine ek puan verilmesi gerektiğini düşünmektedir(%85) (Aşlamacı, 2017c, 43).

7. Beslenme, barınma vb. konulardaki beklentiler

- Ø Okulun temizliğine önem verilmeli
- Ø Yemekler iyileştirmeli
- Ø Yemeklerde ki nöbet uygulaması kaldırılmalı

Öğrencilerin beslenme, barınma vb. konulardaki beklentileri, tuvalet ve lavabolar başta olmak üzere okul temizliğine önem verilmesi, pansiyon olan okullarda yemeklerin iyileştirilmesi gibi konulardan oluşmuştur.

8. Fiziki şartlar ile ilgili beklentiler

- Ø Fiziksel mekanlarda iyileştirme
- Ø Kapalı spor salonu
- Ø Yabancı dil sınıfları (İngilizce) kurulmalı
- Ø Müzik odası
- Ø Okulun fizik şartları yenilenmeli
- Ø Binanın yeri değiştirilmeli

Eğitimin sadece sınıf içerisinde gerçekleştirileceği yönünde bir düşünceye sahip olmak ve onu dört duvar arasına ve öğretim programlarındaki içerikle sınırlandırmak, amaçlarının gerçekleşmesine katkı sağlamayacağı gibi öznesi olan öğrencinin de öğrenme süreçlerine direnç göstermesine neden olacaktır. Bu nedenle eğitim ortamlarının öğrenci için anlamlı ve onu mutlu kılacak hale dönüştürülmesi eğitimin örtük (gizil) amaçlarından yararlanmamıza, gerçekleştirmek istediğimiz öğretime doğrudan katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla okulların fiziksel mekânları oluşturulurken çocukların ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinin dikkate alınması, bir yandan buralarda mutlu bireyler yetiştirmemizin önünü açacak diğer yandan da değer eğitimini önceleyen din eğitiminin örtük (gizil) amaçlarının gerçekleşmesine yarar sağlayacaktır. Bu durum İHL söz konusu olduğunda daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü İHL'nin programları gereği öğrenciler, okul içerisinde diğer liselerden daha fazla vakit harcamaktadırlar. Bu süreçte hem kültür derslerini hem de mesleki dersleri başarmak; bu arada bir taraftan yükseköğretime hazırlanmak diğer taraftan mesleki uygulamaları gerçekleştirmek zorundadırlar. Sürecin zorluğu ve gelişim özellikleri gereği ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayamaması öğrencilerde öğrenmeye yönelik yorgunluk, bıkkınlık hatta direnç oluşturabilmektedir. Bunlara birde uygun olmayan veya yetersiz fiziksel koşullar eklendiğinde bu direnç daha da artmakta, belki de meslek derslerine yönelik olumsuz tutuma dönüşebilmektedir. Bugün birçok İHL binasında fiziksel donanım açısından eksiklikler bulunmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri, kat sayı probleminin çözülmesi ve İHL'nin orta kısımlarının açılması ile birlikte İHL okul ve öğrenci sayılarından artıştır.

Araştırmada da öğrenciler, öğrenim gördükleri okullarda daha çok fiziksel mekânlar açısından beklentilerini/eksiklikleri ifade etmişlerdir. Yukarıda da görüldüğü üzere bu mekânlar spor, sanat ve sosyal etkinliklerin yapılabileceği alanlardan oluşmaktadır. İHL ile ilgili bir araştırmada da öğrenciler, okullarında kızlara ait spor salonunun bulunmadığını ve öğrenci mescitlerinin şartlarının elverişli olmadığını belirtmişlerdir (Karateke 2010).

4.SONUÇ

İHL öğrencilerinin okullarını tercih etmelerinde etkili olan faktörleri ve okullarından beklentilerini belirlemek olan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğrencilerin tercih nedenlerinde geçmişten günümüze devam etmiş olan "İyi bir dini eğitim alma/aldırma" nedeni bu araştırmada geçerliliğini korumuştur. Katılımcılar İHL'yi mesleğe hazırlayıcı bir kurum olarak değil yükseköğretime hazırlayan, diğer liselerden farklı olarak ilave olarak dini derslerin verildiği okullar olarak görmektedir. Nitekim öğrencilerin din görevliliğini tercih etme isteklerinin düşük çıkması, lisans tercihlerinde ilahiyat dışında farklı bir bölüm seçecekleri ile ilgili görüşlerinin oldukça yüksek çıkması bu algıyı destekler niteliktedir.

Öğrencilerin tercihlerinde etkili olmuş olan diğer bir neden de puan yetersizliğidir.³ Bu durum öğrencilerin tercihlerinde öncelikli olarak başka liseler olduğu, fakat puanları yetmediği için alternatif aradıkları süreçte çevrenin ve diğer faktörlerin etkisi ile bu okulları seçtikleri şeklinde yorumlanabilir. Nitekim öğrencilerin çoğunluğunun okul hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaması, atılımcıların yarısına yakınının kendi isteği ile gelme sorusuna olumlu cevap vermemiş olması, bu düşünceyi destekler

³ Her ne kadar 2018 yılından itibaren liselere yerleştirmede yeni bir uygulama başlatılmış olsa da araştırmanın örneklemini oluşturulurken sınavla öğrenci alan iki lise dâhil edilmiştir. Bununla birlikte şuan 10, 11 ve 12. Sınıfta olanların toplamı da %81'dir.

gözükmektedir. Daha önceki araştırmalarda da ortaya çıktığı üzere bu araştırmada da öğrencilerin İHL'yi tercih nedenleri arasında ailenin isteği/yönlendirmesi üst sıralarda yer almıştır. Öğrencilerin İHL'yi kendi isteği dışında seçmemiş olması, doğrudan okula yönelik bir önyargı taşımalarına ve akademik başarısızlık yaşamalarına neden olmaktadır. Öğrencide oluşan isteksizlik ve önyargı öğrencilerin okullardan memnuniyet düzeylerini doğrudan etkileyen okul öncesi(tercih öncesi)nden kaynaklı faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre araştırmada nicel ve nitel bulgularda ulaşılmış olduğumuz öğrencilerin okullarından memnuniyet düzeyinin düşük olmasında, tetikleyici bir faktör olarak taşıdıkları bu tutumun etkili olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin memnuniyet düzeyinde tercih sonrası (okul dönemi) etkili olan faktörlere ise araştırmanın beklentiler kısmında ulaşılmıştır.

Programları açısından salt bir dini eğitim kurumu olarak görülseler de İHL kurulduğu günden bugüne programlarında gerek mesleki (dini) gerekse de kültürel dersleri (belirli oranlarda koruyarak %40'a %60 gibi) barındırarak gelmiş kurumlardır(Çınar, 2013). Oldukça yoğun olan bu programı başarıyla tamamlamak, beraberinde de farklı sorumlulukları (üniversiteye hazırlanmak vd.) yerine getirmek zorunda kalan İHL öğrencilerinin içinde bulunduğu sıkışmışlık durumunun dışa yansımaları ve gelişiminin de bir gereği olarak araştırmada en fazla işaretlenen beklenti, sosyal etkinliklerin artırılması olmuştur. Gelişimin bütünlük ilkesi gereği İHL'de öğrencilerin sosyal gelişiminin sağlıklı olabilmesi için sosyal etkinliklerine daha çok yer verilmelidir. Fakat yine gelişimin gereği olarak dini hassasiyetlerinden dolayı tercih ettikleri bu kurumlarda, öğrencileri yoğun bir programa tabi tutmak ve öğrencilerinden bu denli fedakârlıklar yapmasını beklemek eğitim ilkeleri ne düzeyde bağdaşmaktadır? Acaba böylesi bir durumda gençlerde dini hassasiyetinden dolayı cezalandırılmış gibi bir algı oluşmakta mıdır? Soruna bu çerçevede bakıp öğretim programlarının yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Programın yoğun olmasının ve yukarıda belirtildiği üzere İHL'nin paydaşlarının bu okulları sadece din eğitimi veren bir kurum olarak değil üniversiteyi kazanmasına imkân sağlayan okullar olarak görmesinin, özellikle meslek derslerine ve mesleki gelişim boyutuna etkileri olumsuz olacaktır. Nitekim araştırmamızda öğrencilerin beklentileri içerisinde üst sıralarda "Üniversite sınavına hazırlık eğitimlerinin artırılması", "Mesleki derslerinin sayısı azaltılması", "Ders işlenirken yöntemler değiştirilmeli", "İHL'ye öğrenci alımı sınavla olmalı", seçeneklerine üst sıralarda yer verirken, "İHL meslek lisesine dönüştürülmeli" seçeneğine son sırada yer vermeleri program yoğunluğunun ve İHL'nin amaçlarına yönelik öğrenci yaklaşımlarının sonucudur. İHL'nin amaçlarına yönelik farklı algıları, zorunluktan bu okulları tercih etmeye bağlı yaşanan sorunları ve önyargılı tutumları minimize etmede etkili olacak kişiler, okul idaresi ve derslere giren öğretmenlerdir. Fakat araştırmada özellikle öğretmen ve idarecilerin bu konuda yetersiz kaldığı ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Karşılaşılan bu yetersizlik, öğrencilerin meslek derslerine yönelik olumsuz bir yaklaşım sergilemesinde etkili olmuştur. Katılımcılardan meslek derslerinin kaldırılması gerektiği ile ilgili beklenti sunanlar dahi olmuştur.

Günümüz gençliğinin dindarlık algısı, buna bağlı olarak dini düşünce, davranış ve tutumları geçmişe oranla oldukça farklılaşmıştır. Değişen sadece gençler değil, küresel düzeyde değişimler ve toplumsal hayata yansımalarının gençlere sunduğu alternatifler de değişmiştir. Popüler olanın peşinden giden, hemen her an her şeyi tüketme ve dönemin tüm olumsuzluklarına anında kapılma gibi özelliklere sahip bir gençliğin karşı karşıya kaldığı alternatifler, ülkemiz din eğitiminin amaçlarının başarısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle içinde bulunduğu toplumsal hayatın olumsuzlukları karşısında çocuklarını korumak ve dini dolayısıyla eğitimini bir koruyucu olarak gören ebeveynlerin tercihlerinde İHL, günümüz çevresel koşullarında daha güvenilir bulunduğu için bir seçenek olarak her zaman yer almıştır. Bu araştırmada bu düşüncenin öğrencilerin tercihlerinde halen belirleyici bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle daha muhafazakâr ailelerin okul tercihlerinde ve kız çocuklarının okullaşmasında bu gerekçe belirleyici olmuştur. Paydaşların bu şekilde düşünmelerinde toplumda oluşmuş olan İHL mezunlarına yönelik olumlu algının payı büyüktür. Nitekim araştırmada da bu olumlu algı, katılımcıların tercih nedenlerinde imam hatip ruhu olarak yer bulmuştur. Burada üzerinde durulması ve bilimsel bir değerlendirmeden hareketle karar verilmesi gereken önemli bir konuda karma eğitim meselesidir. Araştırmada karma olmayan eğitim bir kısım öğrencinin İHL'yi tercihlerinde belirleyici bir faktör iken bir kısım öğrencinin de okula yönelik memnuniyetsizliğinin belirleyicisi olmuştur. Bu anlamda dini hassasiyetleri dikkate alan İHL'nin kız çocuklarının okullaşmasına katkı sağlayan bir model oluşturduğunu fakat bu konudan memnuniyetsizliği olan öğrencilerin beklentilerinin dikkate alınarak, karma eğitimin öğrencilerin akademik başarıları, sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisinin bilimsel bir değerlendirme ele alınması gerektiğini ifade edebiliriz.

İHL kurulduğu günden bugüne artan okul ve öğrenci sayıları, mezunları ve programları açısından Türkiye Cumhuriyeti'nin genel eğitim içerisinde en çok tartışılan okulları olmuştur. Bu tartışmalar genelde

siyasi ve ideolojik bir sahada gerçekleştiği için alınan karar ve uygulamalar bilimsellikten uzak olmuştur. Bu yaklaşımın sonucu olarak ya İHL'nin ya genel eğitimden tasfiyesi ya da kısmi olarak imkânlardan yararlandırılması söz konusu olmuştur. İHL'nin her türlü politik tartışmaların dışına taşınması, siyasetin ve ideolojilerin kendi amaçları uğruna kullandıkları bir malzeme olmaması için öncelikle lehte veya aleyhte bakışa sahip olanların objektif bir bakış açısıyla bu kurumların genel eğitimin bir parçası olduğunu, asıl problemlerin niceliksel değil niteliksel olduğunu görmesi gerekmektedir. Bu bakış, doğrudan kurumlarda gerçekleştirilen din eğitiminin niteliğini arttıracak, burayı tercih eden öğrencilerin beklentilerinin dikkate alınmasını sağlayacaktır.

Bu okullarda korkulduğu kadarı ile laiklik karşıtı veya siyasi bir kimlik temelli bir insan tipi yetiştirilmemektedir. Aksine dinin insanları birleştiren ayırıştırılmayan rolü üzerinden İHL'nin toplumsal bütünlüğe sunacağı katkı oldukça fazladır. Nitekim Türkiye'nin tarihi tecrübesi içerisinde din eğitiminin devlet kanalıyla yapılmadığı dönemlerde ehil ve iyi niyetli olmayan kişiler tarafından gerçekleştirilen din eğitiminin toplumu daha çok ayırdığı ve ötekileştirmenin yolunu açtığını söyleyebiliriz. Nitekim araştırmamızda elde ettiğimiz bir bulgu, öğrencilerin bu yönde bir düşünceye sahip olduğunu; İHL'nin siyasi ve ideolojik tartışmaların dışına taşınmasını istediklerini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Erkan. (2016). *Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Aşlamacı, İbrahim. (2017a). İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. *Turkish Studies*, 12(10), s. 49-80.
- Aşlamacı, İbrahim. (2017b). *Paydaşlarına Göre İmam Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aşlamacı, İbrahim. (2017c). *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Bilgin, Beyza. (2001). Türkiye'de Din ve Laiklik. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (42), s. 41-58.
- Bozan, İrfan. (2007). *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri-Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*. İstanbul: TESEV Yayınları
- Buyrukçu, Ramazan. (1995). *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*. Ankara: T.D.V. Yayınları.
- Buyrukçu, Ramazan. (2001). *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Buyrukçu, Ramazan. (2007). *Kurumsal Değişim ve Gelişim Boyutlarıyla Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Cebeci, Suat. (1995). İmam-Hatip Liselerinin Öğrenci Yapısı Ve Bunun Sosyal Gelişme Açısından Değerlendirilmesi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), s. 111-120.
- Çetin, İsa. (2017). *Anadolu İmam Hatip Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okula İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, Fatih. (2013). 1924'ten 2000'e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması. *Millî Eğitim Dergisi*, 43 (197), s. 180-208.
- Çınar, Fatih. (2015). Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik Ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(22), s. 235-282.
- Diñer, Nahit. (1998). *1913'ten Günümüze İmam-Hatip Okulları Meselesi*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Dündar, Fatma Gonca. (2008). *Çocuklarını İmam Hatip Lisesine Gönderen Anne Babaların İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri Ve Beklentileri (Yozgat İli örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Ece, Ömer Yunus. (2018). *Anadolu İmam Hatip Lisesi Eğitim Programına Yönelik Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri (Kartepi İlçesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karateke, Tuncay. (2010). *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun Ve Beklentileri (Batman İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimler Anabilim Dalı.
- Karateke, Tuncay. (2015). İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(5), s. 145-171.
- Koç, Ahmet. (2000). Türkiye de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 7, s. 277-334.
- Koç, Ahmet. (2009). İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), s. 131-174.
- Korkmaz, Mehmet. (2015). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu tercih Süreçleri: Nasıl? Ve Neden?. *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Kuşcu, Turan Bilge (2016). *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri Ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği. 1 Eylül 2016 Sayı: 29818 Sayılı Resmi Gazete
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği. 8 Haziran 2017 Sayı: 30090 Sayılı Resmi Gazete.
- Mücahit, Mustafa. (2017). Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği). *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 41(1), s. 73-99.
- Öcal, Mustafa. (1991). Müdürlerine Göre İmam-Hatip Liseleri. *Din Öğretimi Dergisi*, 30, s. 36-65.
- Öcal, Mustafa. (2015). Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013). *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Özensel, Ertan & Akın, Mahmut Hakkı ve Aydemir, Mehmet Ali. (2012). *Türkiye'de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı, Araştırma Raporu*. Konya: Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı (TİMAV)
- Selçuk, Mualla. (2002). Din Hizmetlerinde Halkla İlişkiler Açısından İletişim, Din hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler. *İletişim Dini Danışma ve Rehberlik, Halkla ilişkiler içinde Ed. Cemal Tosun*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri.
- Yüksel, Yakup. (2016). İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği). *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), s. 2-29.